

Б.Қ. Қалыбек

*Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: kalybek@gmail.com)*

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының жеке құрамын тәрбиелеуге әлемдік және дәстүрлі діндердің әлеуетін пайдалану ерекшеліктері

Мақалада Қазақстан Республикасының 2021 жылғы халық санағын талдау және Ф. Эберт қорының әлеуметтанулық зерттеулері негізінде қазіргі қазақстандық қоғамдағы сенушілердің саны қарастырылады. Ғылыми әдебиеттерді, социологиялық зерттеулерді, нормативтік-құқықтық құжаттарды, әскери тәжірибені талдау негізінде Ұлттық ұланның жеке құрамымен тәрбие жұмысында әлемдік және дәстүрлі діндердің тәрбиелік мүмкіндіктерін пайдалану ұсынылады.

Кілт сөздер: дін, әскери қызметші, тәрбие, Ұлттық ұлан, армия.

Кіріспе

Этнографиялық ұғымдар мен терминдер жиынтығы ұсынғандай: «Дін-бұл қоғамдық сананың, идеологияның бір түрі, оның басты белгісі- табиғаттан тыс күштер әлемді басқаратынына сену және осы күштерге табыну» [1,180 б.]. Мүмкін, қазір алғашқы діни көзқарастардың пайда болу уақытын, адамның түсініксіз нәрсені түсіндіруге, табиғат күштеріне әсер ету әрекеттерін анықтау мүмкін емес шығар.

«2021 жылғы халық санағы бойынша Қазақстан тұрғындарының 69,31 пайызы мұсылмандар, 17,19 пайызы христиандар, 2,25 пайызы ешбір дінді ұстанбайды, 0,1 пайызы буддистер, 0,03 пайызы иудаизмді ұстанады. Фридрих Эберт қорының 2020 жылы жарияланған зерттеуіне сәйкес («Қазақстан қоғамының әлеуметтанулық өлшемдегі құндылықтары», 2020), ғибадаттарға баратын және діни бірлестіктердің өміріне қатысатын діндарлардың үлесі халықтың 7,7% құрайды, ал дін ұстанушылар үлесі елдің оңтүстік бөлігінде жоғары (18%)» [2].

Бұл ретте, «Қазақстандағы мұсылмандар мен христиандардың пайызы азайып келеді, 2009 және 2021 жылдардағы екі халық санағының нәтижелерін салыстыруы көрсетеді. 13 жыл бұрын санаққа қатысушылардың 70,2%-ы ислам дінін ұстанатынын мәлімдеген, ал 2021 жылы – 69,3%-ы.

Алайда абсолютті түрде Қазақстандағы мұсылмандар саны республика халқының өсуімен бірге өсіп келеді және қазір ол 19 миллион адамның 13,3 миллионын құраса, 2009 жылы 16 миллионның 11,2 миллионын құрады.

Христиандардың азаюы пайызбен де, сандық жағынан да байқалады. Егер 2009 жылы Қазақстан Республикасындағы әрбір төртінші санақ қатысушысы (26,2%) өзінің христиан дініне жататынын мәлімдесе, 2021 жылы тіпті әрбір бесінші адам (17,2%) өзін христианбыз деп жариялаған жоқ. Санақ деректеріне сүйенсек, Қазақстандағы христиандар саны 2009 жылдан бері 4,2 миллионнан 3,3 миллионға дейін азайған». [3]. Деректер 1-ші кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Халық санағы бойынша қазақ қоғамындағы діндарлар саны

	2009	2021
Мұсылмандар	11237947	13297775
Христиандар	4190128	3297550
Басқа діндер	50006	45897
Сенбейтіндер	450507	432140
Жауап беруден бас тартқандар	81009	2112653

Мәселені қою. Қазіргі қазақстандық қоғамда діндарлардың басым саны Қазақстан армиясы қатарында діндарлардың басым саны туралы айтуға мүмкіндік береді.

Армия әрқашан өз қоғамының айна бейнесі болады, Қарулы Күштер қатарына осы қоғамда туып-өскен жастар келеді. Армияның міндеті-кез-келген уақытта өз Отанын қорғауға дайын саналы азамат пен жауынгер дайындау.

Мақаланың мақсаты. Ғылыми әдебиеттерді, әлеуметтанулық зерттеулерді, әскери тәжірибені талдау негізінде әлемдік және дәстүрлі діндердің тәрбиелік мүмкіндіктерін пайдалану ұсынылады.

Зерттеу әдістері

Осы зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды: талдау, синтез, индукция, дедукция, жалпылау.

Негізгі бөлім

Жеке құраммен жұмыс істеу практикасы діни постулаттарға сүйене отырып, шебер құрылған тәрбие жұмысы әрқашан оң нәтиже беретінін

көрсетеді. Кез-келген әлемдік және дәстүрлі дінде тәрбие жұмысында қолдануға болатын және қажет ережелер бар.

Біріншіден, адами қатынастардағы адамгершілік, жақсылық пен сүйіспеншіліктің үстемдігі туралы ереже өте маңызды. Әдетте, мұндай ережелер барлық әлемдік діндерде бар. Мұндай ережелерде әрқашан жақсылық пен жамандықтың критерийлері бар. Әрбір сенуші мінез-құлықтың қандай түрі және өмір салты дұрыс екенін түсінеді.

Екіншіден, әрбір әлемдік діннің адам үшін өз өмірінің мақсаты ретінде қызмет етуге арналған идеалы, бейнесі бар (Иисус Христос христиандықта, исламдағы Мұхаммед пайғамбар, буддизмдегі Будда).

Үшіншіден, дінде адамға қойылатын талаптардың орындалу сапасына тұрақты бақылау бар. Әрбір сенуші Құдайдың адамның барлық әрекеттерін ғана емес, оның ойларын да басқарады деп санайды. Бұл адамның мінез-құлқында белгілі бір шектегіштің рөлін атқарады.

Төртіншіден, әр дінде қазірдің өзінде бар және осы өмірдегі әділетсіз мінез-құлық үшін жазалау шаралары анықталған. Мысалы, әрбір мұсылман Алла Тағаланың алдында жауап беруі керек екенін біледі және бәрі үшін жазалануы керек. Кез-келген дін ешқашан қателескен адамға өзінің мінез-құлқын түзетуге мүмкіндік беріп, түзетуге үміттендіріп, қателігін өкінішпен мойындауынан бас тартпайды. Мысалы, Құранда былай делінген: «Алла сізге түсініктеме беріп, Сізді өздеріңіздің ізбасарларыңыздың жолымен ертіп, тәубелеріңізді қабыл алғысы келеді, өйткені Алла – білімді, дана. Алла сенің өкінішінді қабыл алғысы келеді, ал құмарлықтарыңмен айналысатындар сенің шетке қатты жалтарғаныңды қалайды. Алла сізге жеңілдік тілейді, өйткені адам әлсіз болып жаратылған» [4, 240-241 б.].

Бесіншіден, дін адамды өлімнен қорықпауға үйретеді (камикадзе – «Құдайдың желдері»), арнайы шабуылдардың соққы жасақтары, жапон армиясы Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде қолданған). Мұны берілген сияқты қабылдаңыз. Бұл жауынгер үшін жақсы қасиет. Ал майдан даласынан қашу, мысалы, Исламда, жеті үлкен күнәнің бірі болып саналады.

Сонымен қатар, сенуші әскери қызметшілерде өздерінің лауазымдық міндеттеріне адалдықпен қарауды, жолдастарына сөзбен және іспен көмектесуге дайын болуды, адалдықты және басқа да моральдық-психологиялық қасиеттерді атап өтуге болады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы 2014 жылғы 21 сәуірде құрылған және Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарының бірыңғай жүйесіне кіреді және жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғауға арналған [5, 2 б.]. Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының әскери қызметшілерін тәрбиелеуде 30 жылдан астам уақыт ішінде Қазақстан

Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде тәрбие және әлеуметтік-құқықтық жұмыс жөніндегі командирлердің орынбасарлары (бастықтары) институтын құру туралы» Жарлығынан бастап, «Тәрбие және әлеуметтік - құқықтық жұмыс» мамандығын құруға дейін айтарлықтай тәжірибе жинақталды Ұлттық ұлан академиясының базасында (Петропавл қ.).

«Ұлттық ұланның жеке құрамымен тәрбие, әлеуметтік-құқықтық, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулыққа» сәйкес «Жеке құраммен тәрбие жұмысы әскери-идеологиялық насихат пен үгіттің, психологиялық, мәдени-демалыс және өзге де іс-шаралардың мақсаттары, міндеттері, орны мен уақыты бойынша келісілген және өзара байланысты іс-шаралар кешені болып табылады, жеке құрамның моральдық-саяси және психологиялық жай-күйінің, құқықтық тәртіп пен әскери тәртіптің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге, әскери қызметшілерде моральдық-саяси және психологиялық қасиеттерді, кез келген жағдайда мақсаты бойынша міндеттердің орындалуын қамтамасыз ететін ұйымшыл әскери ұжымдарды қалыптастыруға бағытталған» [7].

Қазіргі қазақстандық қоғамдағы діни ықпалмен Ұлттық ұланның әскери қызметшілері соңғы он жылда тығыз бетпе-бет келуге мәжбүр болды. Полиция қызметкерлеріне, Ұлттық ұланның әскери қызметшілеріне жасалған шабуылдардың жиілеп кетуі осы мәселеге бет бұруға мәжбүр етті (мысалы: 2016 жылғы 5 маусымда Ақтөбе қаласының 6655 әскери бөліміне жасалған шабуыл, онда террористердің мақсаты қару-жарақ, жауынгерлік техниканы басып алу, тұтқындарды жергілікті түзеу мекемесінен босату, 2022 жылғы қаңтардағы оқиғалар және т.б.).

Мемлекет «погондардағы адамдар» неге сенетініне және бұл қоғамның тұрақтылығына қалай әсер ететініне бей-жай қарамайды. 1857-1859 жж. Британдық Үндістандағы сипайлардың көтерілісі (мұсылман сарбаздары қаруды шошқа майымен майлауға мәжбүр болды) [8].

Офицер мен командирді түсіну керек, ол сарбазға қиын сарбаз қолөнерінің барлық даналықтарын үйретіп қана қоймай, сонымен қатар оқу пункті кезінде, әдетте, 40 күн ішінде әскерге шақырылушының бүкіл ішкі мәнін біліп, одан нағыз Отан қорғаушысын тәрбиелеуі керек.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының жеке құрамы әскери қызметшілерді тәрбиелеу саласындағы діни бірлестіктердің әлеуетін пайдаланудың бірқатар басым шарттарына ие. Мұндай шарттарға мыналар кіруі керек:

1. Ұлттық ұланның кадрлық құрамын орта жасы 35 жастан аспайтын, орта білімнен төмен емес білімі бар, тілек білдірушілердің едәуір контингенті арасында сапалы іріктеу рәсімінен өткен жастар құрайды. Демек, мұндай

әскери қызметшілерді тәрбиелеудің мүмкіндіктері мен тиімділігі едәуір артады.

2. Ұлттық ұланның әскери қызметшілері ұдайы орналастырылған, қызметтестерімен және командирлерімен бірлесіп қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындайды, үнемі бір-бірінің көз алдында болады, сондықтан азғындық пен азғындық әрекеттерді әскери ұжым тоқтата алады.

3. Діни бірлестіктер өздерінің моральдық догмалары мен постулаттарымен бүкіл ұжымда немесе жеке әскери қызметшілерде бірден моральдық көріністерге деген көзқарастардың бірлігін қалыптастыра алады. Қалыптасқан адамгершілік құндылықтардың бірлігі оларды орындау бірлігіне келуге мүмкіндік береді.

4. Ұлттық ұланның бөлімдері мен бөлімшелері өз жұмысын орталықтандырылған, жоспарлы түрде, жалпы бұйрықтар мен директивалар негізінде жүргізетін жеткілікті қуатты тәрбие аппаратына ие. Тәрбие аппаратының қызметіне діни бірлестіктердің бөліктері мен бөлімшелерінің күш-жігерін қосу осы жұмыстың тиімділігін арттыруға ықпал ететін болады.

5. Қазақстан Республикасында қалыптасқан құқықтық өріс Ұлттық ұланның жеке құрамын және дәстүрлі діни бірлестіктерді деструктивті діни ұйымдардың құқыққа қайшы әрекеттерінен қорғайды, оларға қарсы күрестің құқықтық базасын ұсынады.

6. Қазақстан Республикасының ұлттық ерекшеліктеріне бейімделу кезінде адал әскери қызметшілермен (мысалы, Ресей Федерациясының Қарулы Күштерінде) жұмыс істеудің тәжірибесі Ұлттық ұланның жеке құрамын тәрбиелеудің мазмұнын дұрыс ұйымдастыруға және анықтауға ықпал етеді.

Қорытынды

Ұлттық ұланның әскери қызметшілерін тәрбиелеуде діннің әлеуетін тек тәрбие және әлеуметтік-құқықтық жұмыс органдары мен дәстүрлі діни конфессиялардың бірлескен қызметін дұрыс ұйымдастыру, сондай-ақ осы жұмыстың мазмұнына діни ұлттық мәдениеттің элементтерін енгізу арқылы ғана пайдалануға болады. Барлық дәрежелі командирлерді діндар әскери қызметшілермен тәрбие жұмысының ерекшеліктеріне оқыту жеке құрамда адамгершілік сана мен мінез-құлықтың өсуіне ықпал ететін болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Религиозные верования: Свод этнографических понятий и терминов. Вып.5. - М.: Наука, 1993. -180 с.

2. Қазақстан халқы, демографиялық сипаттамалары, Қазақстан Республикасы халқының этникалық және діни құрамы. [Эл. ресурс]. Кіру режимі: - <https://bigenc.ru/c/kazakhstan-naselenie-5c7cd2> (қаралған күні: 19.08.2024 ж.).

3. Қазақстанда сенушілердің саны қалай өзгерді. [Эл. ресурс]. Кіру режимі: - <https://cabar.asia/ru/> (қаралған күні: 19.08.2024 ж.).

4. Священный Коран. Смысловой перевод с комментариями / гл. ред. Д. Мухетдинов. –М.: ИД «Медина», 2015. 4. -С. 26-28.

5. «Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 10 қаңтар, Б. 2. - [Эл. ресурс]. Кіру режимі:- <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000274> (қаралған күні: 19.08.2024 ж.).

6. Қазақстан Республикасы Президентінің 1.01.93 ж. № 1084 Жарлығы. [Эл. ресурс]. Кіру режимі:- https://adilet.zan.kz/rus/docs/U930001084_ (қаралған күні: 19.08.2024 ж.).

7. Ұлттық ұланның жеке құрамымен тәрбие, әлеуметтік-құқықтық, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру жөніндегі басшылық. Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының Бас қолбасшысы даңғылы, 6.06.15 ж. № 270, 1 тарау, 18.

8. Восстание сипаев. [Эл. ресурс]. Кіру режимі: - <https://artsandculture.google.com/entity/m03z8w6?hl=ru> (қаралған күні: 19.08.2024 ж.).

Б.К. Калыбек

Особенности использования потенциала мировых и традиционных религий в воспитании личного состава Национальной гвардии Республики Казахстан

В статье на основе анализа переписи населения Республики Казахстан 2021 г. и социологических исследований фонда Ф. Эберта рассматривается количество верующих в современном казахстанском обществе. На основе анализа научной литературы, социологических исследований, руководящих нормативно-правовых документов, войскового опыта, предлагается использовать в воспитательной работе с личным составом Национальной гвардии воспитательные возможности мировых и традиционных религий.

Ключевые слова: религия, военнослужащий, воспитание, Национальная гвардия, армия.

В.К. Kalybek

Features of using the potential of world and traditional religions in the education of the personnel of the national guard of the republic of Kazakhstan

In the article, based on the analysis of the population census of the Republic of Kazakhstan in 2021 and sociological research of the F. Ebert examines the number of believers in modern Kazakh society. Based on the analysis of scientific literature, sociological research, guiding normative legal documents, military experience, it is proposed to use the educational capabilities of world and traditional religions in educational work with the personnel of the National Guard.

Keywords: religion, soldier, education, National Guard, army.

References:

1. (1993). Religioznye verovaniya: Svod etnograficheskikh ponyatii i terminov. [Religious Beliefs: A Collection of Ethnographic Concepts and Terms]. Vyp.5. - М.: Nauka, - 180 p.

2. Qazaqstan xalqınıñ sanı, demografıyalıq sıpattaması, Qazaqstan Respwblıkası xalqınıñ étnikalıq jáne dinı quramı. [Population of Kazakhstan, demographic characteristics, ethnic and religious composition of the population of the Republic of Kazakhstan] [Elektron. resourse]. URL : <https://bigenc.ru/c/kazakhstan-naselenie-5c7cd2>. [In Kaz.].

3. Qazaqstandaǵı dındarlar sanı qalay ózgerdi? [How has the number of believers in Kazakhstan changed?] [Elektron. resourse]. URL : - <https://cabar.asia/ru/> [In Kaz.].

4. Svyashchennyi Koran. (2015). [The Holy Quran]. Smyslovoi perevod s kommentariyami/ gl. red. D. Mukhetdinov. –M.: ID «MedinA»,. 4. – P. 26-28.

5. «Qazaqstan Respwblıkasınıñ Ulttıq ulanı twralı» [«On the National Guard of the Republic of Kazakhstan"] Qazaqstan Respwblıkasınıñ 2015 jılǵı 10 qańtardaǵı Zańı. 2. - [Elektron. resourse]. URL: - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000274/> [In Kaz.].

6. Qazaqstan Respwblıkası Prezıdentiniñ Jarlıǵı [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan] 1.01.93 № 1084. [Elektron. resourse]. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U930001084> [In Kaz.].

7. Ulttıq ulannıñ jeke quramimen tárbie, álewmettik-quıqtıq, psixologiyalıq jáne ideologiyalıq jumıstı uyımdastırwǵa bassılıq etw. Qazaqstan Respwblıkası Ulttıq ulanınıñ Bas qolbasısı dańǵılı, 6.06.15 No 270, 1, 18-taraw.

8. Vosstanie sipaev. [The Sipahi Uprising]. [Elektron. resourse]. URL: <https://artsandculture.google.com/entity/m03z8w6?hl=ru> [In Rus.].

Қалыбек Болат Қалыбекұлы	философия докторы (PhD), Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университетінің Ұлттық ұлан факультеті кафедрасының профессоры, Астана, Қазақстан
Калыбек Болат Калыбекулы	доктор философии (PhD), профессор факультета Национальной гвардии Национального университета обороны, Астана, Казахстан
Kalybek Bolat	doctor of Philosophy (PhD), professor of the Department of the Faculty of the National Guard of the National Defense University of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan